

Håndbog til bæredygtig kunstproduktion

Kunsten at gøre en forskel

HÅNDBOG TIL BÆREDYGTIG KUNSTPRODUKTION

Kunsten at gøre en forskel

INDHOLD

Rådmandens forord	7
Introduktion til klimahåndbog	8
Det kunstneriske livscyklushjul	9

1. Vision 10

Case 1: Teater Viva, Katrine Faber	12
------------------------------------	----

2. Planlægning 14

De 4 G'er	15
Materialepyramiden	15
Maling	16
Tekstiler	17
Transport	18
Den grønne forplejning	19
Case 2: Teater Fluks, Rasmus Skov og Sara Søndergaard	20

3. Produktion 22

Energi	22
Digitale vaner	22
Kommunikation	23
Affald	23
Case 3: Secret Hotel, Christine Fentz	24

4. Levetid 26

5. Efterliv 27

Case 4: Nynne Hoe	28
-------------------	----

6. Afrunding 30

7. Bilag 30

Bilag 1: Certificeringer	30
--------------------------	----

RÅDMANDENS FORORD

Aarhus byder på et væld af kulturoplevelser. Det er ikke kun til gavn for os, der nyder godt af de aarhusianske kulturtilbud, men også den grønne omstilling, hvor netop kulturen og kreativiteten spiller en afgørende rolle. Motivationen til at ændre adfærd skal komme indefra. Og netop kunsten og kulturen formår at tale til vores sanser og vores hjerter – og den taler med en stor stemme, der når ud til mange mennesker.

Kunsten kan øge vores bevidsthed, bane vejen for eftertanke, omtanke og handling og inspirere os alle i arbejdet for en bæredygtig fremtid. Kunsten kan fungere som et værktøj til at øge opmærksomheden og bevidstheden om klimakrisen og dens konsekvenser blandt publikum.

Men hvordan sikrer vi, at kunsten også produceres bæredygtigt?

Det giver denne håndbog en række bud på.

Klimahåndbogen er udarbejdet af Aarhus Omstillen, som er en del af Aarhus Kommunes Klimaplan, og er blevet til i tæt samarbejde med en række aarhusianske kunstnere og kulturaktører.

Det gør mig glad, at så mange forskellige mennesker har prioriteret at hjælpe med at kvalificere Klimahåndbogen. Jeg håber, den kan være med til at motivere og inspirere dig til at indtænke bæredygtige løsninger i dit næste kunstprojekt.

Jeg ønsker dig rigtig god fornøjelse med håndbogen og takker dig for din indsats i den grønne omstilling.

God læselyst,

Rabih Azad-Ahmad
Rådmand for Kultur og Borgerservice

INTRODUKTION TIL KLIMAHÅNDBOG

In the latest IPCC-report the scientist states that one of the main reasons for not being further ahead with the green transition in Europe is due to the absence of arts and culture in all aspects of the process.

– Madeleine Kate McGowan, NXT

I den **seneste klimarapport fra FN's klimapanel IPCC**, påpeger videnskaben og forskerne endnu engang, at vi står i en eskalerende klima- og biodiversitetskriser. Det er altså nu, vi skal handle og skabe forandringer hele vejen rundt i vores samfund, og det er nu, at vi skal forløse kunsten og kulturens potentiale til at skabe den nødvendige forandring og motivere til handling.

Derfor har vi udviklet denne Klimahåndbog, specielt henvendt til dig som en udøvende kunstner, der gerne vil gøre en forskel med dit kunstneriske virke i en klimaorienteret kontekst.

Formål er:

- At hjælpe dig til at træffe bevidste bæredygtige valg på et mere oplyst grundlag.
- At give dig indsigt i cirkulære løsninger og materialers klimapåvirkning.
- At bidrage til at din kunstneriske produktion har mindst muligt påvirkning på miljø og klima.
- At sikre, at din kunstneriske produktion har mindst muligt CO₂e-udledning.
- At understøtte den grønne omstillingsproces for kunstproduktion i Aarhus kommune.

Allerede i 2008 satte Aarhus Kommune et ambitiøst mål om at være klimaneutral i 2030 og vi er cirka halvvejs med den samlede CO₂-reduktion som kommune. Men vi har kun 7 år til at komme helt i mål, så det kræver, at alle sektorer, brancher, industrier og individer ændrer adfærd og vaner, og aktivt arbejder for at reducere forbrug, ressourcer og CO₂e-udledninger, samt vælger de grønne, bæredygtige løsninger og muligheder til.

Med Klimahåndbogen ønsker vi at skabe et fællesskab omkring bæredygtig kunstproduktion, og at dele viden og erfaringer med hinanden. Tanken er at Klimahåndbogen kan være et udgangspunkt for en kontinuerlig dialog vi skal have med hinanden på tværs af den kunstneriske sektor, så vi kan hjælpe hinanden til at blive bedre.

Vi håber, du vil tage godt imod håndbogen og bruge den. Vi håber også du vil være konstruktivt kritisk og give os feedback, så vi kontinuerligt kan udvikle håndbogen, så den imødekommer de behov, du har og bistår med den hjælp, du har brug for. Til sidst i håndbogen findes vores bedste bud på kilder at gå videre med, hvis du vil læse mere.

Sammen kan og skal vi gøre en forskel.
God fornøjelse!

Aarhus Omstiller, Aarhus Kommune

VIDSTE DU ...

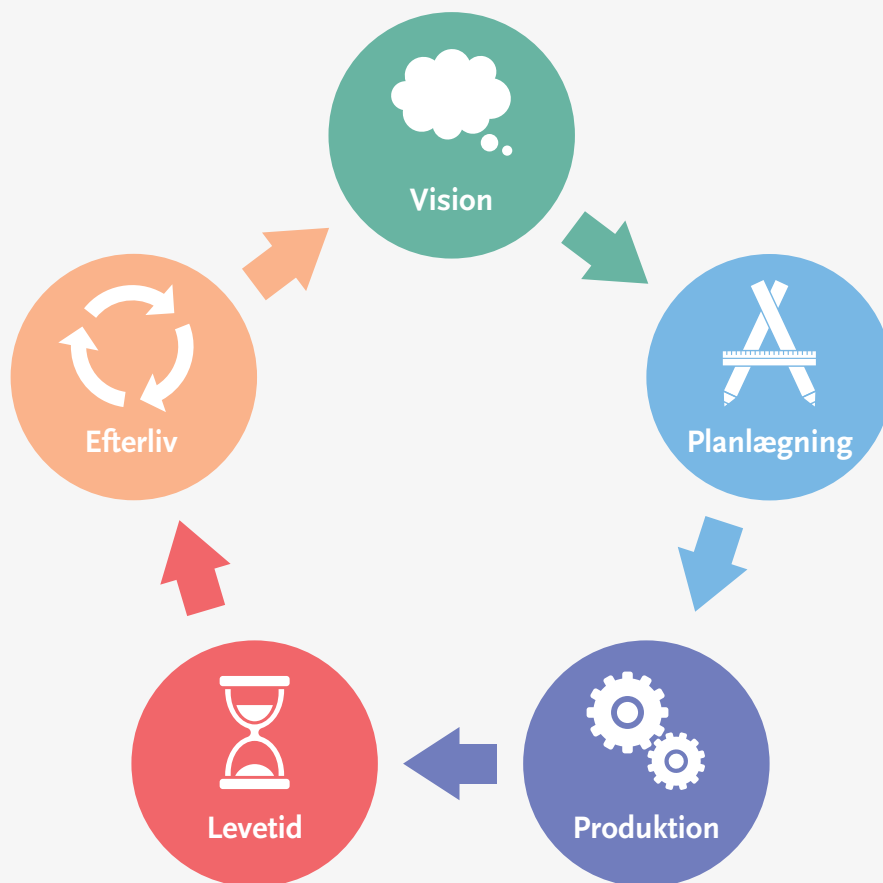
... at CO₂e står for CO₂-ækvivalenter. CO₂ – som står for kuldioxid – er nemlig langt fra er den eneste drivhusgas, som accelerer klimakrisen. CO₂e er en samlet betegnelse, hvor det er medregnet, at forskellige drivhusgasser accelererer klimakrisen i forskellige grad. CO₂e er således en omregningsfaktor til sammenligning af forskellige drivhusgassers indvirkning på drivhuseffekter, såsom metan (CH₄), lattergas (N₂O), fluorgasser og andre drivhusgasser.

DET KUNSTNERISKE LIVSCYKLUSHJUL

Omdrejningspunktet for Klimahåndbogen kalder vi det kunstneriske livscyklusshjul. Livscyklusshjulet er bygget op af 5 faser og tager udgangspunkt i de beslutninger og indsatser, der har indflydelse i de 5 faser, som næsten alle værker gennemløber. I praksis hænger faserne tæt sammen, men hver for sig er de nemmere at arbejde med, når du skal skabe overblik over dine grønne valg.

De 5 faser er: Vision, Planlægning, Produktion, Levetid og Efterliv

Hver fase har én eller flere idéer til konkret handling eller tiltag, du kan gøre for f.eks. at reducere materialeforbrug, øge genanvendeligheden eller afprøve andre transportmuligheder. Jo tidligere man forholder sig til de grønne alternativer og løsninger, jo nemmere er de også at vælge og realisere.

1. VISION

Visionsfasen er det første skridt i rejsen mod at skabe en bæredygtig kunstproduktion. I denne fase kan du begynde at forestille dig og sætte mål for, hvordan din kunstneriske praksis kan udvikle sig, så du kan producere mere bæredygtigt. Det kan både være en vision for en enkelt produktion eller en vision for det næste års arbejde eller for *hele* dine kunstneriske praksis, hvor bæredygtighed bliver et fundament for den måde du arbejder på.

Måske er du allerede godt i gang med handlinger og initiativer, der fremmer bæredygtighed og klimavenlig praksis? En af de vigtigste forudsætninger for at skabe forandring er, at du ikke dømmes dig selv for hårdt og samtidig anerkender det, du allerede gør.

Hvad gør jeg selv?

- Jeg cykler på arbejde
- Jeg spiser plantebaseret eller vegetarisk
- Jeg køber lokalt eller økologisk
- Jeg arbejder med at minimere madspild
- Jeg affaldssorterer
- Jeg bruger delvist eller helt genanvendelige eller genbrugsmaterialer i min produktion
- Jeg sparer på strømmen
- Jeg har skiftet skadelige materialer ud med mere klimavenlige alternativer
- Jeg har en plan for, hvad der skal ske med materialerne efter brug
- Jeg har valgt en bank med en grøn profil

Du kan også stille sig selv følgende spørgsmål, som kan hjælpe dig med at træffe konkrete, handlingsorienterede beslutninger:

- Hvad er vigtigst for *mig*?
- Skal bæredygtighed være en rød tråd gennem hele produktionen...?
- ...eller vil jeg vælge et område og fokusere kun på det?
- Hvad er inden for min kontrol og hvad har jeg mulighed for at påvirke?
- Hvilke handlinger skal der til for at det lykkes?
- Vil jeg give mig selv benspænd for at hjælpe de grønne valg på vej som en del af min kunstneriske proces?

Som en hjælp til at lave din vision og strategi for din klimaindsats, så kan du lave en klimahandlingsplan.

Klimahandlingsplan

Et godt redskab til at fokusere din indsats er at udarbejde en klimahandlingsplan. En klimahandlingsplan er det benarbejde, der skaber overblikket over dine bæredygtige, klimavenlige valg. Ved at sætte et eller flere overordnede mål for bæredygtighed tidligt i din kunstproduktion skaber du en retning for din klimaindsats og det bliver nemmere for dig at nå dine mål.

Step 1: Identificer de områder hvor den miljø- og klimamæssige påvirkning er størst i forhold til *din* kunstneriske produktion.

Materialer

Transport (fragt, turné, publikumstransport) (side 18)

Affald

Energi (side 22)

Drift af værksted, studio, bygning

PR (plakater, programmer, flyers)

Find selv på flere...

Step 2: Prioriter de områder, som du vil arbejde med.

Vælg 1–2 områder, måske 3, hvor du vil fokusere din klimaindsats. Tag ikke munden for fuld men spring heller ikke over hvor gærdet er lavest. Giv dig selv nogle udfordringer, nogle benspænd så du også får en oplevelse af, at du faktisk gør en forskel.

Du udvælger f.eks. **materialer**. Herefter identificerer du *hvad* du specifikt vil have fokus på i forhold til materialer. Er det:

Maling (side 16)

Træ (side 15)

Tekstiler (side 17)

Genanvendelse (side 15)

Genbrug (side 15)

Find selv på flere...

Step 3: Definér en række handlinger relateret til det eller de områder du har fokus på – f.eks. **maling** : herefter laver du en tidsplan, så du ved, hvornår du skal eksekvere på dine handlinger.

Du kan bruge denne skabelon:

Fokusområder	Handlinger	Ansvar	Tidshorisont
Materialer: Maling	Kontakt leverandør, få afklaring på produktet	Mig	Anden dag i planlægningsfasen
Maling	Kontakt lokalt maler – har de rester jeg må få?	Mig	Tredje dag i planlægningsfasen
Maling	Brug kun miljøcertificeret maling	Udstillingsstedet	

Step 4: Lav et klimaregnskab.

Det kan give dig et overblik over, hvad det samlede CO₂-aftryk er på hele din produktion og således give dig et udgangspunkt for, hvad du kan ændre og gøre anderledes i forhold til din næste produktion. Denne del kan også virke uoverskuelig og tidskrævende, så fortvivl ikke hvis du ikke når i mål med **step 4**. De tre første steps er de vigtigste.

Der er hjælp at hente og forskellige CO₂-beregnerne, du kan vælge at bruge, hvis et af dine mål er at lave et klimaregnskab for din kunstproduktion.

KLIMAREGNSKAB

På platformen [CO₂-beregner \(kunst.dk\)](https://kunst.dk) og [Klimakompasset](#) har du mulighed for at oprette en profil og lave et klimaregnskab. Her kan du også få et overblik over dine udledninger og få idéer til, hvordan du målrettet kan nedbringe dem.

OBS!

Sørg for at få skrevet bæredygtighed ind i dine kontrakter for at sikre, at dine samarbejdspartnere, leverandører og sponsorer kan imødekomme og forhåbentlig understøtte dine ønsker og intentioner om bæredygtighed praksis.

Klimahåndbogen kan være en stor inspiration og støtte til mit arbejde ved at kigge på mange parametre i scenekunstnerens arbejde. Den kan være med til at kaste lys på store dilemmaer og få øje på nye muligheder.

– Katrine Faber, Teater Viva

Teater Viva initierede klimaprojektet *Singing Our Place* i 2015. Her besluttede de at bruge deres kunstneriske arbejde på at begrænse deres klimaaftryk og at skabe værker som undersøger resonansen mellem mennesker og vores levende omgivelser. Det inkluderer også helt konkrete overvejelser om energiforbruget i teatrets arbejde. Teatret har base i det økologiske andelssamfund i Hjortshøj ved Aarhus. De har besluttet ikke at have nogen fast teater-bil, men lejer i stedet landsbyens el-delebiler til at køre rundt med forestillinger. Når de skal købe ind til deres forestillinger, går Katrine og holdet oftest i genbrug og ser hvad de kan bruge som rekvisitter og kostumer. Da teatret fokuserer på lyd og lys som bærende scenografiske elementer og ofte arbejder med rummet uden at bygge noget helt nyt op, så kræver det heller ikke mange materialer.

Katrine Faber er kunstnerisk leder og scenekunstner hos Teater Viva og Det Perifere Selskab. Hun er både skuespiller, sanger, installationskunstner, komponist, historiefortæller, dramatiker og instruktør.

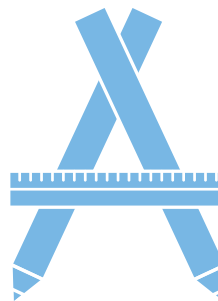

Hvordan finder vi en balance med gerne at ville turnere internationalt og ikke ville flyve? Vi har en invitation til at spille i Mexico: Hvad gør vi?

– Katrine Faber, Teater Viva

Katrine og Teater Viva omfavner også det sociale aspekt af bæredygtighed. Teatret undersøger, hvordan både arbejdsprocesser og samarbejder kan foregå så regenerativt som muligt, hvilket er en udfordring i en teaterbranche, som er præget af samfundets kapitalistiske dynamikker som konstant vækst og produktion, tempo og konkurrence. Teater Viva ønsker at insistere på at udvikle både vores indbyrdes samarbejde og vores værker som et regenerativt økosystem, der fokuserer på et langvarigt, langsomt, kollektivt, organisk rum i dialog med mennesker og det mere end menneskelige. Teatret spørger: hvordan kan vi få proces, indhold, samarbejder, arbejdsvilkår, produktion, materialer og performance til at indeholde samme økologiske etik?

2. PLANLÆGNING

Næste fase i Livscyklushjulet er planlægningsfase, som er et afgørende trin i omstillingen af din kunstproduktion til at være så bæredygtig som muligt. Det er her, du begynder at omsætte din vision til konkrete handlinger og udvikler en strategi for at reducere klimapåvirkningen fra dine kunstværker.

Bortset fra publikumstransport, så har materialer generelt set den største klimapåvirkning. Ved at sætte tid af til grundigt at planlægge, hvilke materialer du vil bruge, så er der stor mulighed for at reducere CO₂e-udledningen og vælge klimavenlige alternativer. *80% af et værks klimapåvirkning stammer fra beslutninger, der er taget i planlægningsfasen.*

Hvis du har lavet en klimahandlingsplan, så tag udgangspunkt i den, så du ved, hvad du vil have fokus på.

Det vi gør i et lille hjørne herover hos Teater Fluks, kan have en stor effekt ude i samfundet

Rasmus Skov, Teater Fluks

Hvad gør jeg selv?

- Jeg bruger genanvendelige og genbruge materialer.
- Jeg skifter materialer ud til mere klimavenlige alternativer.
- Jeg har en plan for, hvad der skal ske med materialerne efter brug.
- Jeg reducerer affaldsmængden.

Her er nogle tips til, hvad du også kan gøre:

- Køb materialer med lang levetid, hvis kunstværket har som mål at være et længerevarende værk
- Sæmmensæt materialer så de let kan skilles ad efter endt brug
- Køb genbrugte eller genanvendte materialer for at sænke materialets CO₂e-aftryk. Du kan finde gratis materialer ved [REUSE](#) eller [Lisbjerg genbrugsstation](#)
- Gå efter materialer med det laveste CO₂e-aftryk
- Minimér brugen af engangsprodukter
- Brug standardmål på fx træplader, så du mindsker afskæring og derved spild
- Brug giffri og vandbaseret maling med lavt indhold af flygtige organiske forbindelser (VOC'er)

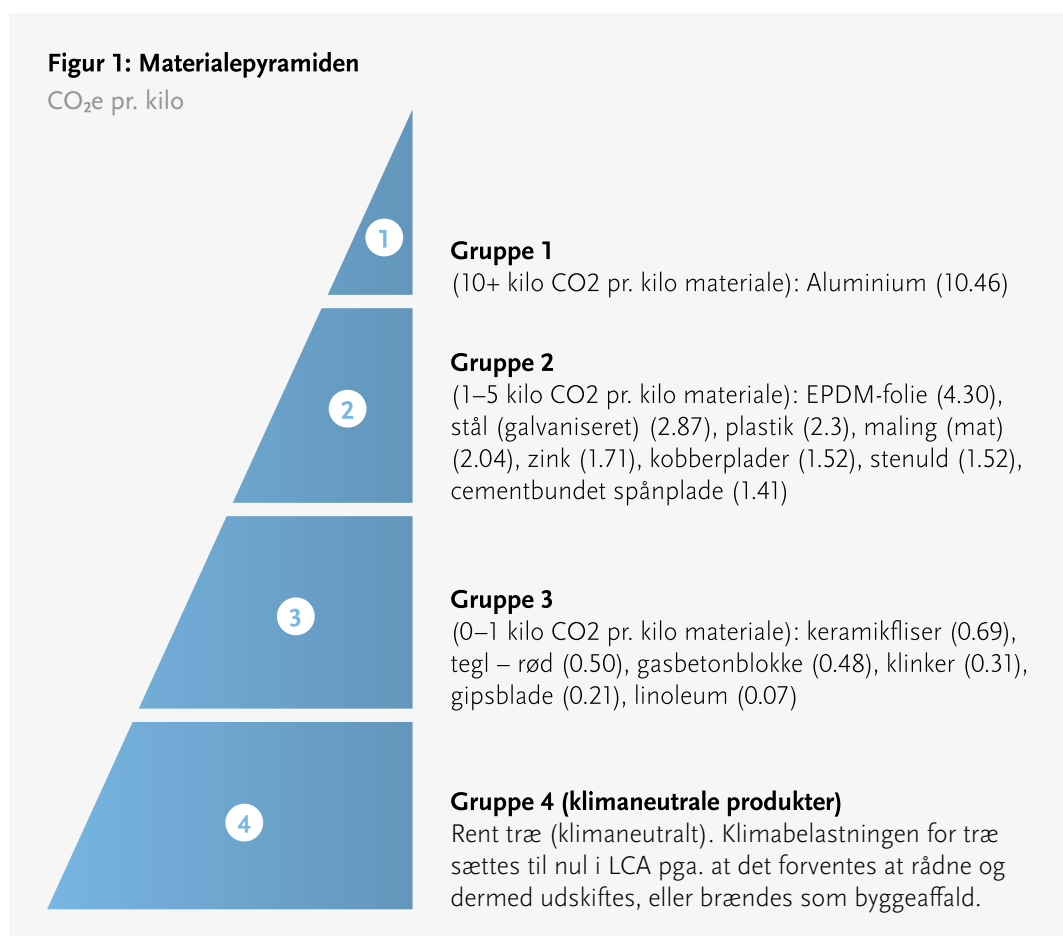
De 4 G'er

I forhold til materialer kan du bruge de **fire G'er** som kunstnerisk ramme for skabelsen af et kunstnerisk værk for at minimere kunstværkets CO₂e-aftryk:

Materialepyramiden

Materialer kan have CO₂e-udledning i mange af materialets faser. I nedenstående tabel er medtaget CO₂e fra produktfasen, som er udvinding af råmaterialer, transport og materialeproduktion. De fleste af CO₂-tallene stammer fra **Materialepyramiden**, der er et interaktivt værktøj, som følger samme model som madpyramiden. Vælg derfor mindst fra toppen og mest fra bunden.

I det følgende afsnit vil vi gå lidt i dybden med nogle specifikke materialer (maling, tekstiler), så du får mere indsigt i hvert enkelt materiales egen klimapåvirkning.

Maling

Undersøg og vælg maling, der er markeret som miljøvenlig eller bæredygtig. Disse malingstyper er ofte lavet af naturlige og ikke-giftige materialer og har en lavere indvirkning på klimaet. Se efter maling, der er certificeret med miljømærker som Svanemærket eller EU-Blomsten (se bilag 1).

Det, du primært skal være opmærksom på, er frigivelsen af flygtige organiske forbindelser (VOC'er) fra malingen. VOC'er er en gruppe kemikalier, der kan fordampe i luften ved stuetemperatur. De findes i mange traditionelle malinger og bidrager til luftforurening og indendørs luftkvalitet. Vælg maling med lavt eller nul VOC-indhold for at minimere den negative klimapåvirkning og forbedre indeklimaet.

Mange traditionelle opløsningsmiddelbaserede malinger indeholder høje niveauer af VOC'er, som kan bidrage til luftforurening og sundhedsproblemer. Imidlertid er der nu lav-VOC og malinger uden VOC (f.eks. vandbaserede malinger) tilgængelige på markedet, som er designet til at minimere eller eliminere frigivelsen af VOC'er. Vandbaseret maling er også lettere at rengøre og har kortere tørretid, hvilket kan reducere energiforbruget i malerprocessen.

Vælg derfor lav-VOC eller malinger uden VOC, der både bidrager til lavere klimabelastning og er bedre for dit helbred.

Køb i den rette mængde: Beregn nøje den nødvendige mængde maling, du har brug for til dit projekt, og undgå overflødig spild. Dette reducerer affald og CO₂-udledning forbundet med produktion og bortskaffelse af overskydende maling.

Tekstiler

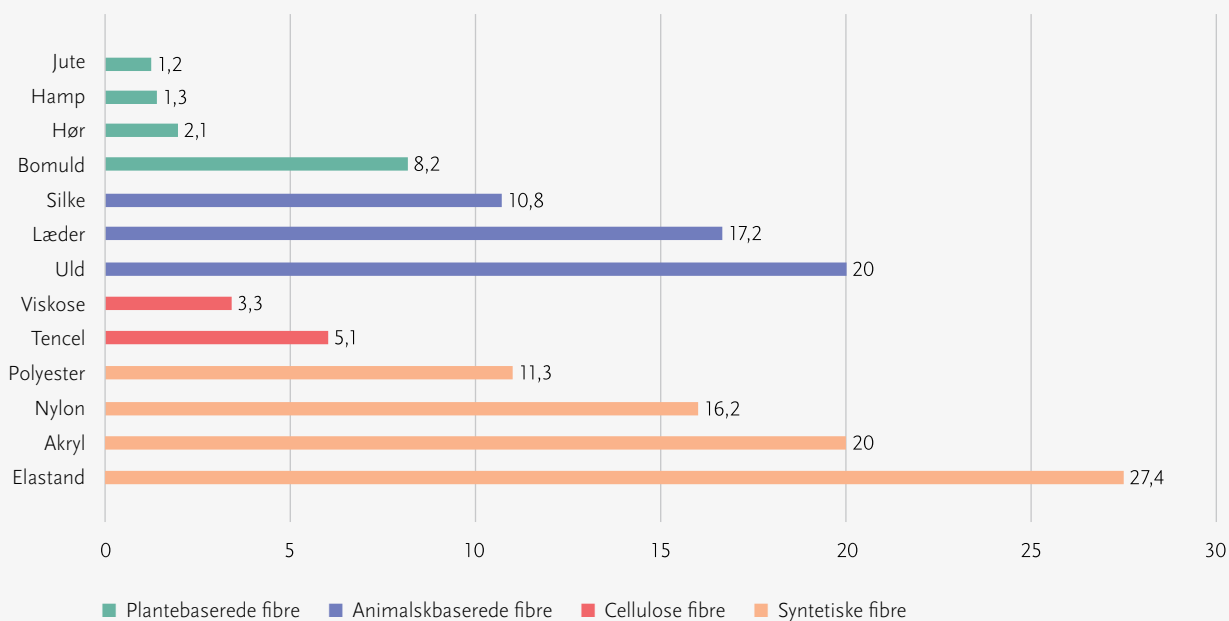
Tekstiler er en kompliceret størrelse, fordi det kan være svært at indhente information om, hvordan det er blevet lavet, hvem der har lavet det, hvad CO₂e-udledningerne er på de tekstiler, du køber osv. osv. Hvis du skal købe noget nyt så hold øje med certificeringsanvisningerne og vær bevidst om hvor meget du bestiller online – transport af tekstiler bonner nemlig også ud på hele dit klimaregnskab.

Spørg dig selv:

- Kan jeg bruge genbrugstøj eller tekstiler i stedet for nye? Måske det kan lejes?
- Kan jeg vælge tekstiler, der er certificerede, hvis de skal være nye?
- Kan jeg købe fysisk i stedet for online?
- Kan jeg vælge naturlige tekstiler såsom økologisk bomuld, hamp eller hør i stedet for syntetiske?
- Kan jeg vælge tekstiler, der er farvet med plantefarver?
- Kan jeg undgå tekstiler, der er behandlet med brand-imprægnering?

Tekstilproduktion har et betydeligt CO₂e-aftryk. Dette skyldes primært to faktorer: produktion af selve tekstilerne og transporten af dem. Produktionen af syntetiske materialer såsom polyester og nylon kræver fossile brændstoffer, som bidrager til udledningen af CO₂e. Yderligere kan farvning og behandling af tekstiler med kemikalier også bidrage til udledning af CO₂e. For at reducere CO₂e-aftrykket i en kunstnerisk produktion med tekstiler, kan man vælge at bruge genanvendte materialer eller materialer med lavere CO₂e-aftryk. I nedenstående figur, kan du se de forskellige tekstilers CO₂e-aftryk pr. kilo materiale.

Figur 2: Udledning af tekstiler

Det er vigtigt at bemærke, at udledningen af CO₂e varierer afhængigt af flere faktorer såsom produktionsprocessen, transport og energikilder. Derfor kan der være forskelle i udledningen for samme materiale, afhængigt af producent og produktionssted.

Transport

Transport optræder i næsten alle faser i livscyklushjulet – dog især under produktionsfasen og levetidsfasen. Hvis du i din vision f.eks. har valgt at have fokus på transport, så er det her i planlægningsfasen, at du skal lave din research og tage nogle beslutninger om, hvordan du vil nå i mål med din klimaindsats i forhold til transport.

VIDSTE DU?

Landtransporten, herunder lastbiler, varebiler og busser, står for ca. **32 procent af transportsektorens CO₂-udledning** i Danmark.

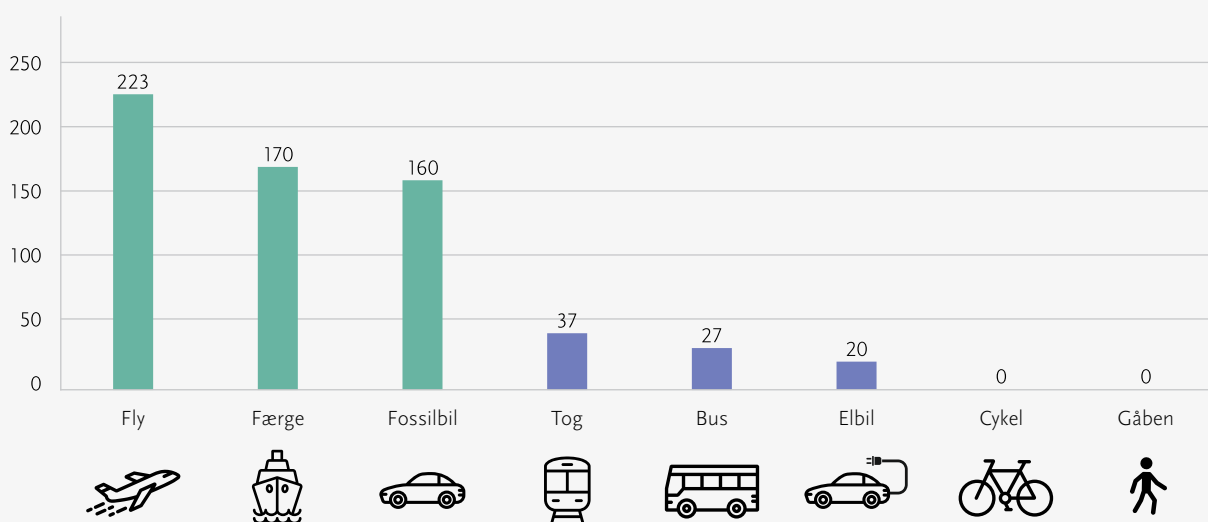
Brug planlægningsfasen til at skabe et overblik over f.eks. værkets proportioner, og hvordan det skal transporteres rundt, samt undersøge mulighederne for alternative transportløsninger. Lav – hvis muligt – en transportplan for dit værk eller på din turne, således du allerede tidligt forholder dig til forskellige muligheder for transporten.

Du kan starte med at spørge dig selv:

- Skal mit værk opføres i lokalområdet for at minimere transportforbruget eller skal det ud i verden og i så fald hvordan?
- Hvordan vil jeg transportere værket?
- Kan jeg reducere transportbehovet ved at lade værket være længere tid samme sted?
- Kan jeg stille krav til min vognmand om at køre på el eller brint?
- Hvordan kommer jeg selv til og fra arbejde?
- Kan jeg kigge på delebilsløsninger og køre med andre, fremfor at køre alene?

Figur 3: Udledning fra forskellige transportformer

Gram CO₂ pr. person pr. km.

Den grønne forplejning

Hvad enten du er på turné, afholder møder, har premiere, har fernisering eller arrangerer et kunstprojekt, så træf et valg vedrørende forplejning og de fødevarer, der tilbydes.

VIDSTE DU?

Ifølge Global Afrapportering 2022 fra regeringen udgør fødevarer og drikkevarer **ca. 27 procent af Danmarks samlede forbrugsudledninger**. Her er forbruget af kød den største kilde til drivhusgasudledninger inden for føde- og drikkevarer.

Spørg dig selv:

- Hvor kommer maden fra?
- Er det lokalt eller er det fødevarer produceret i den anden ende af verden?
- Er det muligt at erstatte kødet med plantebaserede alternativer?

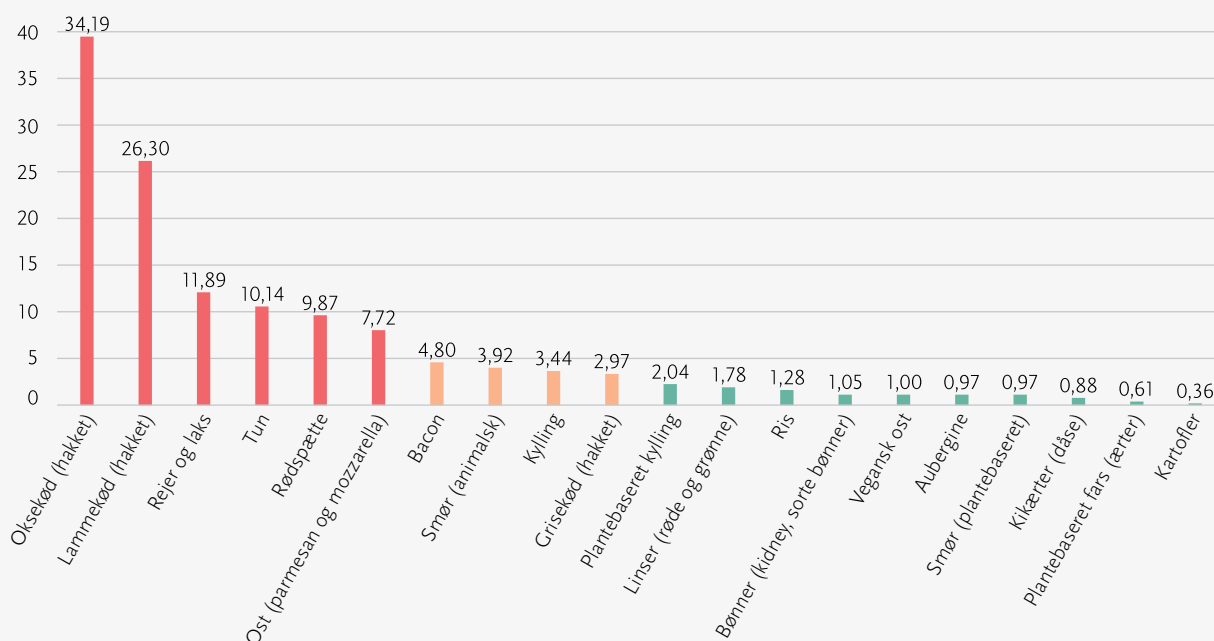
Det kan du gøre:

- Tag en beslutning om, at der kun udbydes vegetarisk eller vegansk mad ved forplejning af personale, der hjælper eller indgår i kunstproduktionen
- Undersøg udvalget af spisesteder i de byer du besøger i forbindelse med turneer, der tilbyder plantebaseret, vegetarisk eller sæsonbaseret kost
- Arbejd målrettet på at forhindre madspild
- Vælg vegetariske eller veganske retter, hvis du skal holde en fernisering eller reception
- Vælg lokale råvarer og spis efter sæson
- Gå i dialog med dine leverandører, så de beregner klimaaftrykket på deres fødevarerudbud

Nedenstående figur viser forskellen i CO₂e-udledning for henholdsvis animalske og plantebaserede fødevarer. Fødevarereproduktionens CO₂e-udledning er en af hovedårsagerne til øgede drivhusgasemissioner, der bidrager til accelererende klimaforandringer. Når vi sammenligner CO₂e-udledningen mellem animalske og plantebaserede fødevarer, bliver det tydeligt, at plantebaserede fødevarer generelt har markant lavere CO₂e-udledning end animalske fødevarer.

Figur 4: Animalske- og plantebaserede fødevarer

CO₂e pr. kilo

CO₂e-tallene er baserede på CONCITO's Den Store Klimadatabase.

Sara Fink Søndergaard og Rasmus Skov.
Fotograf: Marie Nyeng

'Betonkadaver'.
Fotograf: Gorm Branderup

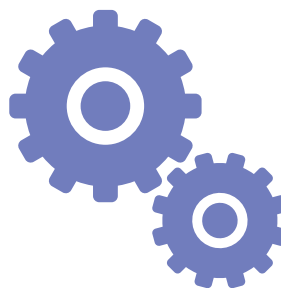
Teater Fluks, der blev grundlagt af de kunstneriske co-ledere Rasmus og Sara i 2011, producerer originale og intime værker. Gennem poetiske, kunstneriske oplevelser, nye erkendelser og positive forstyrrelser sigter Teater Fluks mod at skabe positive forandringer – i den enkelte og dermed potentielt i hele samfundet. Teater Fluks tilstræber at omfavne en cirkulær tænkning i den kunstneriske udvikling ved blandt andet at lave genopsætninger af deres forestillinger, men samtidig ved at udnytte materialer og research fra tidligere forestillinger i nye opsætninger.

Bæredygtighed har dog også et vigtigt socialt aspekt hos Teater Fluks; det handler f.eks. også om at have et bæredygtigt arbejdsliv, hvor det skal være muligt at have en kunstnerisk praksis uden at gå på kompromis med familielivet.

Det kan dog være udfordrende for Teater Fluks altid at træffe de mest bæredygtige valg. F.eks. kan de være nødsaget til at lave materielle ændringer i en produktion op til premieren, og en stram tidsplan kan gøre det svært at købe genbrugsmaterialer. Det er dog en vigtig del af Teater Fluks' DNA, at materialerne skal have et efterliv. Hvis de ikke kan bruge materialerne mere, så spørger de rundt i deres miljø og hører, om nogen kan bruge dem. Det kan de som oftest altid. Her går den cirkulære tankegang igen.

Teater Fluks vil kunne bruge Klimahåndbogen til at få et konkret hjælpeværktøj, når de er ved at producere forestillinger. Her vil de kunne få viden om hvilke materialer, der er mest muligt bæredygtige, og derved vælge materialer på et informeret grundlag.

3. PRODUKTION

Tredje fase i Livscyklus hjulet er produktion. Det er nu alle de grønne valg skal omsættes til konkrete handlinger. Du har været igennem en visionsfase, hvor du har taget nogle beslutninger om, hvad du vil gøre med din klimaindsats. Derefter har du været igennem en planlægningsfase, hvor du har undersøgt, hvad du specifikt kan eller skal gøre for at skabe en bæredygtig produktion i forhold til de beslutninger, du har taget. Og nu er du ved selve produktionsfasen, hvor du skal eksekvere nogle af dine beslutninger i praksis.

Nedenfor er angivet forskellige områder, der kan være fokus på under selve produktionsfasen, såsom energi, digitale vaner, kommunikation og affald.

Energi

Det kan være svært at påvirke, men hvis det er muligt, så undersøg mulighederne for at reducere energiforbruget i dit værk – både under produktion samt i selve levetiden.

Hvad gør jeg selv?

- Jeg slukker altid for lyset når jeg ikke er i lokalet
- Jeg slukker elektroniske apparater når de ikke er i brug
- Jeg bruger energieffektive LED-pærer
- Jeg bruger grøn strøm
- Jeg bruger energieffektive apparater med en høj energimærkning

Spørg dig selv:

- Kan jeg producere værket på en måde, der ikke kræver store mængder energi?
- Kan du stille krav til grøn energi i værkets levetid?
- Kan jeg gå i dialog med min arbejdsplads eller spillestedet eller udstillingsstedet og spørge dem direkte, hvad de gør for at reducere energiforbruget i forbindelse med vores samarbejde?

Tips og tricks til at spare på energien:

- Gå i dialog med din arbejdsplads eller udstillingsstedet omkring energireducerende tiltag fx muligheden for at tilkøbe grøn strøm
- Brug mindre varmt vand. [Du bruger cirka 1/3 af dit varmforsyning på varmt vand.](#) Ved at tage kortere bade, skrue ned for temperaturen og vaske hænder i koldt vand, sparer du på det varme vand

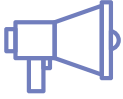
- Skru ned for varmen. [Du sparer 5% på varmforsyning, hver gang du skruer 1°C ned](#)
- Sluk for unødvendigt strømforbrug
- Brug strøm, når den er billigst. Se hvornår strømmen er billigst [her](#)
- Skift til LED-belysning. Det giver et bedre lys og er et mere klimavenligt valg. Generelt kan man sige, at LED-pærer bruger 75–80% mindre energi end traditionelle glødepærer, og 30–50% mindre end de mere moderne sparepærer (CFL). Se hvor mange penge og energi du kan spare ved at skifte dine lyskilder til LED hos SparEnergi
- Gå efter energimærkningerne

Digitale vaner

I en tid, hvor teknologien udvikler sig med eksplosiv hastighed, spiller vores digitale vaner en stor rolle i vores daglige arbejde og kommunikation. Som kunstnere og kreative fagfolk har vi mulighed for at udnytte digitale værktøjer og platforme til at skabe, dele og samarbejde på mange forskellige måder. Men det er også vigtigt, at vi er bevidste om den klimamæssige påvirkning af vores digitale praksis.

Tips og tricks til gode digitale vaner:

- Overvej om det er vigtigt med kameraet tændt under digitale møder. Ved at slukke for kameraet kan du reducere den mængde data, der skal sendes frem og tilbage, og dermed spare energi
- Aftal at kameraet kun er tændt ved den der taler
- Ryd op på din digitale harddisk ("Skyen"). Ved at rydde op kan du frigøre plads og mindske behovet for yderligere lagringskapacitet, hvilket i sidste ende sparer energi
- Overvej om nogle møder kan være digitale i stedet for fysiske så I mindsker transportbehovet

Kommunikation

Husk at fortælle hvilke bæredygtige beslutninger, du har truffet og hvordan det har påvirket dine arbejdsgange. Det kan måske virke ligegyldigt at fortælle andre, hvad det er, du har valgt at gøre grønnere, men her er det vigtigt at fremhæve to nøgleord:

1. Videndeling
2. Erfaringsudveksling

Der er brug for, at vi i langt højere grad deler viden de erfaringer, som vi gør os i arbejdet med den grønne omstilling. Både de succesfulde historier og dem, der er fyldt med frustration og dilemmaer. På den måde kan vi hjælpe og inspirere hinanden til bæredygtige vaner og handlinger. Og i sidste ende så er fortællingen om hvilke valg og fravalg, der ligger bag din produktion også din mulighed for at påvirke og inspirere dit publikum – og det er netop her, du er med til at sætte gang i den grønne bevægelse. Fordi du går forrest!

Men hvordan kommunikerer jeg om mine erfaringer? Og til hvem?

- *Jeg kommunikerer til mit publikum via digitale medier:* hvis du ikke allerede har en social medieprofil, så lav en profil for dit værk og begynd at fortælle historien om tilblivelsen. Fortæl om de erfaringer du gør dig, om de dilemmaer du møder i forhold til bæredygtige valg og praksis. Tag dine følgere (dit publikum) med på en rejse, hvor de får indsigt i dit værks liv.
- *Jeg kommunikerer til mit publikum via programmet.* Sørg for at skabe plads i programmet, flyeren eller folderen til at skrive et par sætninger om dit fokus på bæredygtighed og klima i din produktion.
- *Jeg kommunikerer til mit publikum via medierne:* hvis du blive interviewet så sørg for at have fokus på din klimaindsats, så journalisten får netop dén fortælling med. Det kan f.eks. være ingen engangsservice, plantebaseret mad så der også opstår en oplagt mulighed for at kommunikere om grønne til- og fravalg.

Affald

I dag forbrændes næsten en tredjedel af alt dansk affald, og særligt plastikaffald er en udfordring – her forbrændes op mod 90% Et af de lavthængende frugter i forhold til at gøre en lille forskel handler om **affaldssortering** og general behandling af affald. Så hvad kan du tilføje, som gør en ekstra lille forskel?

Du kan starte med at sikre dig, at der er styr på affaldssortering ved dig og dine samarbejdspartnere.

- Sortering af affald og/eller reducere af affaldsmængden
- Du kan altid aflevere dine genbrugsmaterialer på en af kommunens mange genbrugspladser. Så er der andre, der potentielt kan få glæde og gavn af dem.
- Hav styr på mængder og affaldstyper, fraktioner og beholdere til sortering.
- Undgå brugen af farlige kemikalier og materialer i din kunstproduktion, da det kan øge både risikoen for sundhedsskader og CO₂-udledningen i forbindelse med bortskaffelse. Vælg alternative og mindre farlige materialer eller sørg for korrekt håndtering og bortskaffelse af farligt affald.
- Samarbejde med genbrugscentre og ressourcesteder: Udforsk muligheden for at donere eller sælge dine overskydende materialer og kunstværker til genbrugscentre, kunstprojekter eller kunstnere, der kan genbruge dem. Dette kan bidrage til at mindske affaldet og CO₂-udledningen ved at give materialer en anden levetid.

Spørg dig selv:

- Har du styr på mængder og affaldstyper, fraktioner og beholdere til sortering?
- Kan du undgå varer som bliver til affald eller genererer meget affald og derved reducere mængden af affald og engangsemballage?

CASE 3

Secret Hotel, Christine Fentz

Fotograf: Lotus Lykke Skov

Christine Fentz er instruktør, dramaturg og kunstnerisk leder af teatret Secret Hotel, Aarhus og Earthwise Residency på Mols. Secret Hotel skaber publikumsinddragende scenekunst – oplevelser, der er umiddelbart sanselige og på samme tid stimulerende for intellektet. Fokus er at højne opmærksomheden på den naturlige verden og det mere-end-menneskelige.

Begge steder bliver der foretaget klimabevidste valg, når det handler om transport og fødevarer. Filosofien er at der købes lokale råvarer med stor fokus på at undgå madspild. Madrester bruges til nye retter. Der bliver sjældent brugt kød og i fald er det fra lokale, fritgående dyr. Christine lærer de unge volontører på Earthwise tricks for at leve mere i overensstemmelse med den levende verden og årstidens ressourcer. De er nyligt gået fra at bruge kikærter til i stedet den gamle danske sort Ingridærter – groet i Danmark, og langt billigere. På samme måde ser de madvarer efter 'i sømmene' – eller rettere, ser på deres rejse, fra produktionssted til hylder og bord. For tiden øver de sig på at spise årstidens grøntsager HELE året. Allerede fra april kan dette suppleres af vilde planter, der gror frem – skvalderkål, mælkebøtte, brændenælde. Ja, denne tilgang tager mere tid. Men den er også utroligt givende – nærende, ikke bare i maven. Arbejder man i en by, er udfordringen det større. Men der er jo flere og flere muligheder nu for kollektivt at få mad direkte fra bonden til kunden. Hvis bare flere små, mellemstore og større organisationer ville benytte sig af disse.

I 'Banket for bier' dykker gæsterne ned i biernes glæder og udfordringer.
Fotograf: Martin Dam Kristensen

Ift. genstande til rekvisitter, reovering af huse og husgeråd, så kigger de altid på hvad, der kan repareres, hvad kan bruges alternativt. Og de inviterer også til at folk sætter sig ned derhjemme og med nysgerrighed ser på hvorfra alt, de har, stammer fra. I forhold til rejser fra verden og til Earthwise, tur/retur, så opfordrer de til at folk planlægger grundigt. Dette medfører at de fleste kunstnere og forskere rejser dertil over land, eller køber ekstra offset i troværdige træplantningsprojekter. Etiketten – hensigten og tilhørende handlinger – er centralt. Der er handling bag tankerne om omsorg, omtanke og altings forbundethed.

4. LEVETID

Du er ved at være til vejs ende i Livscyklusshjulet. Med "levetid" mener vi den tid, hvor dit værk møder et publikum på et givent venue. Det varierer selvfølgelig alt efter hvilket værk du har skabt, hvor længe det skal vises frem, hvor det skal møde sit publikum etc. Overordnet set er der tre områder, som du kan have fokus på, hvoraf nogle overlapper fra de andre faser:

- Spillested
- Turné
- Publikumstransport

Spillested/ udstillingssted /venue

Måske skal du udstille eller optræde i en kommunal bygning, på et museum, i et galleri eller på et spillested, hvor du reelt set ikke rigtig kan gøre så meget for at ændre praksis. Men igen, stil spørgsmål, gå i dialog og bliv klogere: Du kan f.eks. spørge om:

- Kan jeg undgå at der serveres vand i plastflasker til min fernisering/premiere?
- Er det muligt at aflæse elmåleren så jeg får et specifikt tal på, hvor meget strøm jeg har brugt under udstillingsperioden? (jeg skal nemlig bruge det til mit klimaregnskab)
- Er der miljøvenlige og giftfrie rengøringsmidler til rådighed, når jeg skal rydde op?

Turné (transport)

Vi er nødt til at integrere miljømæssige hensyn i planlægningen af vores turneer, hvis vi vil skabe forandring og nedsætte CO₂e-udledningerne ved turné-virksomhed. Dette vil give os mulighed for at skabe en positiv forandring på de spillesteder, vi gæster, mindske vores klimaaftryk ved de arrangementer, hvor vi optræder, samt skabe adfædsændring hos publikum.

Du kan optimere din klimaindsats ved f.eks. at have fokus på transport (genlæs evt. afsnittet transport under produktionsfasen) eller ved gensidig sparring. Forstået på den måde at du kan kontakte dit spillested og bede om at få tilsendt en kopi af stedets klimapolitik (hvis de har en?) – således kan du måske understøtte og bidrage til en større fælles klimaindsats, mens I arbejder sammen.

Publikumstransport

Til manges overraskelse, *så er publikumstransport faktisk én af de største "klimasyndere"*, generelt set, men det kræver en vis indsats at påvirke ens publikum til at transportere sig på cykel, at gå eller tage offentlig transport, hvis de ikke allerede gør det i forvejen.

Spørg dig selv:

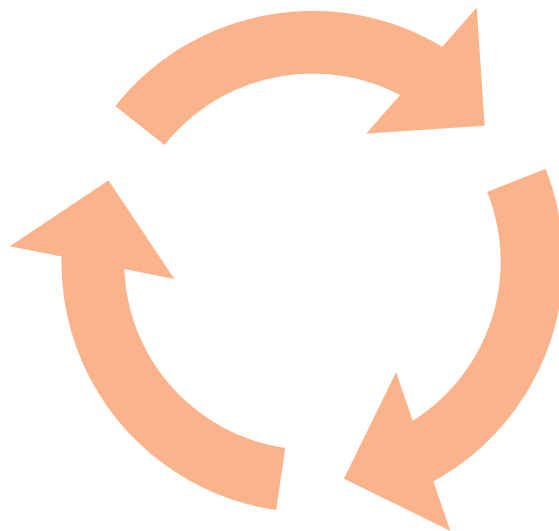
- Hvordan kommer mit publikum til det sted, hvor de skal se mit værk?
- Kan jeg på nogen måde påvirke dét?

Det kan du gøre:

- Vælg lokationer for værket som gør det mere attraktivt at vælge offentlig transport eller at være cyklende/gående
- Hvis muligt, prioritér bæredygtige transportformer som gang, cykel, tog, bus eller samkørsel
- Ved fragt af scenografi eller udstyr kan valg af materiale, pakning af udstyr og transportform være en stor faktor til at begrænse klimaaftrykket betragteligt

5. EFTERLIV

Sidste fase i Livscyklus-hjulet er efterliv. Efterlivsfasen markerer slutningen af et kunstværks levetid, og er en vigtig fase, hvor du som kunstner har mulighed for at håndtere affald og restmaterialer på en bæredygtig måde. Det er også et tidspunkt, hvor du kan reflektere over de klimamæssige konsekvenser af dit kunstværk og identificere muligheder for at bidrage til en cirkulær økonomi. Du har visualiseret, planlagt, produceret og dit kunstværk har mødt sit publikum – nu kommer det store spørgsmål: “Hvad skal der ske med dit værk?”

Jeg bliver lykkelig når medarbejderne i vores afdeling ikke skal på genbrugspladsen efter en produktion, fordi vi kan genanvende alle materialer til den næste produktion.

Morten Birk, produktionsansvarlig
hos Teatret Svalegangen

Tips og tricks til hvad du kan gøre

- Lav en plan for, hvad der skal ske med de materialer, du har anvendt til produktionen af dit værk
- Sørg for at have en klar aftale med det sted, du udstiller, om hvordan I afvikler produktionen
- Mål produktionens CO₂e-aftryk for at etablere en baseline, så der er et sammenligningsgrundlag for fremtidige kunstproduktioner
- Tænk over om der på forhånd kan laves aftaler om tilbagekøb, videresalg eller donation af alle eller udvalgte materialer
- Afskaf affald sikkert og korrekt
- Forhold dig til, om der er materialer, tekstiler eller andet som kan upcycles eller gives videre

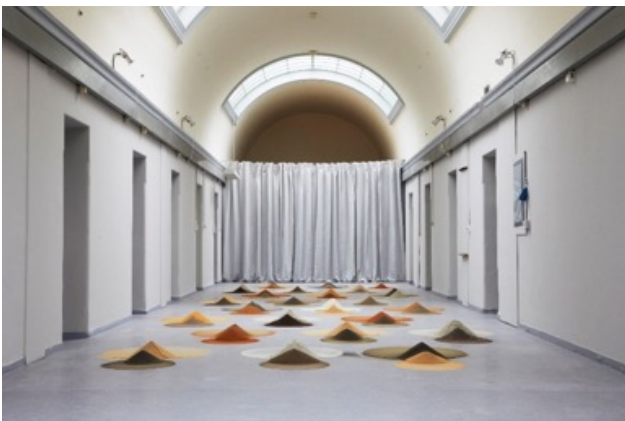

Det som er interessant ved keramik er, at man kan lave noget enormt storlået ud af et ydmygt materiale.
– citat af Nynne

Nynne Hoe er keramikker. I Nynnes produktion går de samme materialer igen og de fleste materialer er genbrug. Materialerne i hendes værker er oftest opgravede og forarbejdede materialer fra den danske undergrund. På den måde sikrer hun, at de anvendte materialer ikke blot er produceret på en stor fabrik langvejs fra.

En af de største barrierer for Nynne ift. bæredygtighed i hendes kunstneriske praksis er transport og fragt, blandt andet fordi hun gerne vil samarbejde internationalt og rejse ud med sit arbejde.

En anden barriere er pladmangel ift. at strukturere hendes materialebank. Nynne er sikker på hun ville kunne genanvende langt flere materialer, hvis hun havde mulighed for at opbevare dem, eller mere ideelt at dele bank med andre kunstnere i byen.

'Vridsløselille Terræn' er bygget til udstillingen udstilling RÅ/STOF (2023).

6. AFRUNDING

Vi er nået til vejs ende i det kunstneriske livscyklusjul. Klimahåndbogen er et forsøg på at hjælpe dig med at træffe bevidste, bæredygtige valg som kan bidrage til, at din kunstneriske produktion har mindst muligt klimaaftryk. Vi har været igennem materialer, maling, tekstiler, transport, den grønne forplejning, energi, digitale vaner, kommunikation og affald. I hver af disse kategorier, er der et stort potentiale for at begrænse klimaaftrykket i en kunstproduktion.

Forhåbentlig kan nogle af de kategorier Klimahåndbogen dykker ned i, blandt andet være til inspiration for kunstnere og kulturaktører samt være med til at understøtte den bæredygtig kunstproduktion i Aarhus Kommune. Klimahåndbogen indeholder ikke en udtømmende liste af alle materialer og kategorier, men skal ses som et stærkt grundlag for at kunstnere og kulturaktører har et konkret værktøj som arbejder med bæredygtig omstilling af kunstproduktionen.

7. BILAG

Bilag 1: Certificeringer

Du kan altid benytte miljømærker og certificeringer, som en rettesnor ved indkøb. Der er mærker til alt fra papir, træ, tøj, fødevarer og energi. Miljømærkerne sikrer, at de certificerede leverandører lever op til en række krav. Her kan du hente inspiration til certificerings- og mærkningsordninger og se hvad de kræver.

Eksempler på mærker er:

Hvis du har brug for inspiration til endnu flere tiltag, så følger der her nogle eksempler på organisationer og virksomheder som du kan række ud til eller bliver inspireret af:

- Bæredygtigt Kulturliv NU
- Urban Goods
- WordPerfect
- Grønnere Musik
- ODM
- Julies Bicycle

Svanemærket

Vurderer en virksomheds miljøpåvirkning og kræver et fokus på at reducere CO₂-udledningen samt andre bæredygtighedsfaktorer. Certificeringen kan ikke opnås uden fokus på CO₂-udledning.

EU Blomsten

Evaluerer en virksomheds miljøpåvirkning – her-under dens CO₂-udledning. For at få certificeringen skal en ejendom demonstrere en indsats for at reducere energiforbrug og drivhusgasudledninger, fremme bæredygtig transport og minimere spild.

FSC (træ)

FSC-mærket er en garanti for træ, der drives bæredygtigt. I en FSC-skov bliver der ikke fældet mere træ, end skoven kan nå at reproducere. Samtidigt er FSC en garanti for, at skovdriften tager mange hensyn til skovens biologiske mangfoldighed. Princippet er at fælde træer i en regnskov, uden at skoven tager skade af det.

FAIRTRADE

Fairtrade

Fairtrade-mærket er et vigtigt pejlemærke og en nem vejviser til produkter og varer, som er produceret under fair forhold og med hensyntagen til etisk ansvarlige løsninger for både mennesker og miljø.

Cradle to Cradle

Sikrer høj fokus på genanvendelse, kemi og klimaaftryk.

